

Så tycker lärarna om de nationella proven 2013

Skolverkets diarienummer: 5.1.3-2014:197

ISSN 1103-2421

ISRN SKOLV-R-404-SE

Publicerad av Skolverket, 106 20 Stockholm

Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå

Omslagfoto: Scandinav

Stockholm 2014

Förord

Föreliggande rapport syftar till att ge en samlad bild av lärares uppfattningar om de nationella proven och användningen av dessa i skolan. Utgångspunkten var att undersöka lärares synpunkter på proven och vilken sorts kritik, såväl positiv som negativ, lärare har.

De lärosäten som, på uppdrag av Skolverket, utvecklar och konstruerar de nationella proven samlar varje år in lärarenkäter i samband med lärarnas resultatrapportering. Rapporten bygger på ett stort antal enkätsvar om 2013 års prov som Skolverket sammanställt och tagit del av genom lärosätenas egna sammanställningar och rapporter. I rapporten tar vi upp olika aspekter på provens innehåll, genomförande, användning och relation till kurs- och ämnesplaner.

Rapporten är skriven av Roger Persson och Monica Langerth Zetterman vid Prov- och bedömningsenheten.

Kjell Hedwall
Avdelningschef

Karin Hector-Stahre
Enhetschef

Innehåll

Vad säger lärarenkäterna om de nationella proven 2013?	5
Rapportens syfte och förutsättningar	6
Hur proven utvecklas och konstrueras	6
Lärare ger synpunkter på proven varje år	7
Lärares uppfattningar om provet som helhet	7
Elevers reaktioner på proven	10
Provens omfattning	11
Tycker lärare att proven är lagom svåra?	11
Provens förhållande till kurs- och ämnesplaner	12
Speglar proven den undervisning eleverna mött?	13
Proven som stöd för bedömning och betygssättning	13
Vad uttrycker lärarna i de öppna svaren?	14
Sammanfattande reflektioner	15
Referenser	17

Vad säger lärarenkäterna om de nationella proven 2013?

Nationella prov genomförs i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan¹ samt i vissa kurser på gymnasial nivå.² Provens syfte är att ge underlag för analyser av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå samt att stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygsättning. De nationella proven kan också bidra till att konkretisera kurs- och ämnesplaner samt bidra till en ökad måluppfyllelse för eleverna. De nationella proven har under de senaste åren fått allt större uppmärksamhet. Regeringen har beslutat att det ska finnas fler nationella prov än tidigare år och att provresultaten ska samlas in i allt större utsträckning. Skolverket publicerar statistik, sammanställer tabeller för jämförelser av resultat och provbetygen jämförs med termins- slut- eller kursbetyg.³

Syftet med denna rapport är att ge en samlad bild av lärares uppfattningar om de nationella proven 2013. De lärosäten, som utvecklar och konstruerar de nationella proven, har bidragit till att Skolverket kan sammanställa deras resultat och analyser av lärares uppfattningar och synpunkter om proven för att ge en bild av hur de nationella proven uppfattas i verksamheten.

Det är viktigt att lärare upplever proven som ett stöd i sin undervisning. Även om de nationella proven ersätter prov som lärare annars själva skulle utarbetat, medför de nationella proven att det i många fall behövs extra insatser av lärare. Hon eller han behöver känna att denna insats är meningsfull och att proven är ett stöd i arbetet vid bedömning och betygssättning. Skolverket vill därför undersöka såväl positiv som negativ kritik av de nationella proven – framför allt bland lärare – och vari denna kritik i så fall ligger.

I rapporten redovisas synpunkter från lärare. Synpunkterna gäller dels mer etablerade ämnesprov i grundskolan såsom matematik, svenska och engelska för grundskolan, dels synpunkter om nya ämnesprov i samhällsorienterande ämnen (historia, geografi, religion, samhällskunskap) i årskurs 6 och 9 och naturorienterande ämnen (biologi, fysik, kemi) i årskurs 6, som genomfördes i en så kallad utprövning 2013.⁴ Därtill presenteras lärares synpunkter om kursprov för olika ämnen på gymnasial nivå.⁵

1 I skolformerna grundskolan, sameskolan och specialskolan heter de nationella proven ämnesprov. Ämnesprov genomförs i årskurs 3, 6 och 9 (4, 7 och 10 i specialskolan). I sameskolan, som är en sexårig skolform, genomförs proven i årskurs 3 och 6.

2 På gymnasial nivå gäller att nationella *kursprov* finns i engelska, matematik samt svenska och svenska som andraspråk. Under en övergångsperiod har kursprov på gymnasial nivå getts för både Lpf-94 och den nya läroplanen för gymnasieskolan som kom 2011. De elever som påbörjat sin utbildning hösten 2011 eller senare gör prov enligt den nya läroplanen. Det finns också nationella prov i utbildning i svenska för invandrare (sfi).

3 Se t.ex. www.skolverket.se/statistik-och-utvardering samt rapporter såsom "Skillnader mellan provbetyg och kursbetyg 2011", Skolverket 2011. Tillgänglig vid: www.skolverket.se/publikationer?id=2839

4 De nya ämnesproven, i samhällsorienterande ämnen i grundskolan, årskurs 6 och 9 samt de naturorienterande proven i årskurs 6 genomfördes i utprövning 2013. Proven genomförs reguljärt från 2014 och kommer då att utgöra underlag för betygssättning.

5 Nationella prov i svenska för invandrare (sfi) redovisas inte. Läs mer om nationella prov vid: www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod

Den samlade bilden av enkätsvaren är att lärarna har en övervägande positiv syn på de nationella proven. Resultaten ger vid handen att proven är uppskattade och användbara och ger ett gott stöd vid bedömning och betygssättning. Innehåll och form i proven överensstämmer till stor del med lärares syn på hur kurs- eller ämnesplaner ska tolkas och vilka krav som bör ställas på elevernas kunskaper. Lärares undervisning och de nationella proven anses i stort ha samma inriktning. Det framförs även negativ kritik, framför allt om att det tar tid att genomföra och bedöma proven.

Rapportens syfte och förutsättningar

Som inledningsvis nämndes är syftet med rapporten att ge en samlad bild av lärares uppfattningar om de nationella proven 2013. De lärosäten, som utvecklar och konstruerar de nationella proven, har bidragit till att Skolverket kunnat sammanställa resultat och analyser av lärares uppfattningar och synpunkter om proven. De resultat som redovisas i rapporten är en sammanställning och tolkning av de rapporter och analyser som gjorts av lärosätena.

De lärare som använder sig av nationella prov återrapporterar ett urval av resultat och elevlösningar från proven till lärosätena.⁶ Det urval som rapporteras till lärosätena baseras på insamling av resultatprofiler och elevlösningar för elever födda vissa datum. Lärare besvarar även en enkät. Vissa enkäter besvaras gemensamt av lärarlag och vissa lärare besvarar en enkät men har två eller fler parallella grupper av elever i en sorts ämnes- eller kursprov. Samtidigt kan en och samma lärare, som själv genomför flera ämnesprov i årskurs 6, besvara flera enkäter – en för varje ämnesprov.

De sammanställningar som presenteras i denna rapport omfattar sammanlagt fler än 22 000 insända lärarenkäter.⁷ De tabeller som redovisas är frågor som berör lärares synpunkter på provet som helhet. Därefter redovisas sammanfattande resultat för de områden som tas upp i flertalet lärarenkäter. För de som är intresserade av att läsa om vad lärare anser om specifika ämnes- eller kursprov finns länkar till lärosätenas egna rapporter om lärarenkäterna 2013 i slutet av rapporten.⁸

Hur proven utvecklas och konstrueras

De nationella proven utvecklas och konstrueras på vetenskapliga grunder vid svenska lärosäten. Flera av lärosätena har mångårig erfarenhet av provutveckling medan andra har fått bygga upp nya vetenskapliga miljöer för att kunna ta sig an uppdraget att utveckla och konstruera nationella prov till 2013. Det senare gäller framför allt för de nya proven i natur- och samhällsorienterande ämnen som genomfördes för första gången i årskurs 6 år 2013. I samhällsorienterande

6 En totalinsamling av provresultaten rapporteras till SCB.

7 Eventuella bortfall kan ej redovisas. En sammanställning av antalet besvarade enkäter per ämnes- och kursprov, redovisas på s. 14. 22 % av de besvarade lärarenkäterna avser de ämnesprov som genomgick utprövning 2013 (SO Åk 6 & 9, NO Åk 6).

8 Länkar till lärosätenas redovisningar av lärarenkäter, s. 17.

ämnen genomfördes proven för första gången samma år även i årskurs 9. Dessa prov genomfördes i en så kallad utprovningssomgång, vilket innebär att proven inte behövde användas som stöd för lärarens betygssättning.

Uppgifter prövas ut i stor skala och resultaten analyseras i alla prov. Det är många aspekter att ta hänsyn till, såsom exempelvis provens konstruktion och bedömningsanvisningar för lärare. Stora ansträngningar görs för att proven ska vara reliabla, det vill säga att slumpen ska spela så liten roll som möjligt för resultaten. Validiteten handlar – förenklat – om att mäta det man avser att mäta. Proven kan av praktiska skäl inte vara alltför omfattande, därför kan inte allt som beskrivs i kurs- och ämnesplaner prövas i ett nationellt prov. Provresultatet ska dock ge en så rättvisande och bred bild som möjligt av elevens kunskaper i ett ämne.

Lärare ger synpunkter på proven varje år

De lärosäten som utvecklar och konstruerar de nationella proven samlar varje år in lärarenkäter i samband med urvalsinsamlingen av elevsvar från proven.⁹ Enkäterna till lärarna är ett kvalitetsinstrument för de lärosäten som utvecklar och konstruerar de nationella proven på uppdrag av Skolverket. Svaren analyseras av dem som utvecklar proven och utgör underlag för förbättringar. Svaren på enkätfrågorna ger provkonstruktörerna möjligheter att förfinna proven men ger även Skolverket inblick i de mer allmänna förhållanden som råder när proven genomförs.

Alla enkätfrågor är inte samordnade mellan lärosätena, inte heller konstruerade med tanke på att sammanställa samtliga lärarenkäter som genomförs i alla ämnen och kurser. Därför är frågorna i lärarenkäterna formulerade på olika sätt och i första hand baserade på vad respektive institution behöver veta och fråga om för att på bästa sätt stödja utveckling av valida och reliabla nationella prov. Vad gäller frågetyper i lärarenkäterna varierar det mellan enkäter och lärosäten. Olika slags flervalsfrågor är till exempel vanligt förekommande och i samtliga enkäter har lärare getts möjligheter att lämna synpunkter genom så kallade öppna frågor.

Lärares uppfattningar om provet som helhet

I flera enkäter ställs frågan om hur läraren uppfattar provet som helhet i sitt ämne. Frågan är dock inte formulerad på samma sätt i alla enkäter, i dessa fall har vi ersatt den med att redovisa svaren på den fråga som vi anser kan motsvara lärares helhetsuppfattning om proven.¹⁰

Nationella prov består av olika ämnesprov för respektive årskurs i grundskolan samt kursprov för respektive kurs på gymnasial nivå. I tabellerna nedan presenteras lärarnas svar i procentandelar per ämnesprov för grundskolan och per kursprov på gymnasial nivå.

⁹ Se s. 17 för en sammanställning av de lärosäten som utvecklar prov och samlar in lärarenkäter.

¹⁰ Observera att frågorna i tabell 2–6 avviker från frågorna i tabell 1, något som givetvis påverkar svaren.

Tabell 1: Hur var/Vad tyckte du om provet som helhet?¹¹

Ämnesprov, årskurs 3	Andel lärare som svarat: mycket bra/(ganska) bra (%)	Andel lärare som svarat: mindre bra/(ganska) dåligt (%)
Matematik	99	1
Svenska	97	2
Ämnesprov, årskurs 6		
Svenska	96	4
Matematik	98	2
Geografi	94	5
Historia	71	28
Religionskunskap	71	27
Samhällskunskap	94	6
Ämnesprov, årskurs 9		
Svenska	94	5
Matematik	95	3
Geografi	93	5
Historia	79	20
Religionskunskap	74	26
Samhällskunskap	93	6
Kursprov, gymnasial nivå		
Svenska/svenska som andraspråk 1 ¹	83	16

1. I enkäten för svenska 1 och svenska som andraspråk 1, ges två svarsalternativ på frågan om provet som helhet; "Bra" och "Inte så bra".

Tabell 2. I vilken utsträckning anser du att provet är ett bra prov?¹²

Ämnesprov, årskurs 6	Andel lärare som svarat: mycket/ganska stor utsträckning (%)	Andel lärare som svarat: ganska/mycket liten utsträckning (%)
Engelska	97	2
Ämnesprov, årskurs 9		
Engelska	93	7

11 I lärarenkäterna har lärarna oftast tagit ställning till fyra svarsalternativ: mycket bra/bra, ganska bra, mindre bra/ganska dåligt samt dåligt. I tabell 1 har vi slagit samman dessa svarsalternativ till två kategorier.

12 I lärarenkäterna har lärarna tagit ställning till fyra svarsalternativ: mycket stor, ganska stor, ganska liten samt mycket liten utsträckning. I tabell 2 har vi slagit samman fyra svarsalternativ till två kategorier.

Tabell 3. Vad anser du om delproven (A1,A2,A3,B)?¹³

Ämnesprov, NO årskurs 9	Andel lärare som svarat: bra/ganska bra (%) ²	Andel lärare som svarat: mindre bra/dåligt (%) ³
Biologi	83	17
Fysik	88	12
Kemi	81	19

2. Andelen lärare som angett "ganska bra" eller "bra" varierar mellan 63 (kemi delprov A1: Teoretiskt prov) och 91 procent (kemi & fysik A3: Planera systematisk undersökning).

3. Andelen lärare som angett svarsalternativet "dåligt" varierar mellan 2 och 8 procent. Fysik har lägst andel lärare som svarat "dåligt" i alla fyra delprov. I kemi, delprov A1, har flest lärare svarat "dåligt" (8 procent).

Tabellerna ovan visar att en stor majoritet av lärarna har en positiv inställning till proven. I många fall anger fler än nio av tio lärare ett positivt alternativ på frågan om vad de tycker om provet som helhet, framför allt i årskurs 3 och för de ämnesprov som har funnits under en lång rad av år. I de ämnesprov som genomfördes i utprövning 2013, såsom i några samhällsorienterande ämnen i årskurs 6 och 9, är majoriteten av lärarna positiva. I historia och religionskunskap anser mer än 70 procent av lärarna att provet som helhet är ganska eller mycket bra. I geografi och samhällskunskap är lärarna än mer positiva, mer än 90 procent i både årskurs 6 och 9 anser att provet som helhet är bra eller ganska bra. I de naturorienterande ämnenas prov i årskurs 9 anser drygt åtta av tio lärare att de nationella delproven varit bra eller ganska bra.

Vi kan också konstatera att det är få lärare som anser att proven som helhet är dåliga. I Tabell 1 ovan är det historie- och religionslärare som valt de mest negativa alternativen i störst utsträckning. Dessa prov genomfördes i en utprövningsomgång 2013 och har ännu inte haft möjlighet att helt och fullt finna en slutgiltig form.

Nedan redovisas svar på frågor som får representera fler lärares omdömen om de nationella proven.

Tabell 4. Provet som helhet är ett stöd för att sätta betyg i provets ämne.

Ämnesprov, NO årskurs 6	Andel lärare som svarat: i (ganska) stor utsträckning (%)	Andel lärare som svarat: i (ganska) liten utsträckning (%)
Biologi, fysik & kemi	91	7

Tabell 5. I vilken utsträckning anser du att kursproven som helhet har en utformning som ger dig stöd vid betygssättningen?

Kursprov, gymnasial nivå	Andel lärare som svarat: mycket/ganska stor (%)	Andel lärare som svarat: ganska/mycket liten (%)
Engelska 5	93	6
Engelska 6	94	6

Ett av målen med de nationella proven är att de ska fungera som stöd vid betygssättning. Proven i engelska på gymnasial nivå har ett starkt stöd bland lärarna vad gäller provens stöd vid betygssättning, drygt nio av tio lärare anser att

¹³ I tabellen presenteras den genomsnittliga andelen svar ("bra/ganska bra" och "mindre bra/dåligt") för vad lärare anser om varje delprov i respektive ämne (biologi, fysik, kemi).

provets stöd är ganska eller mycket stort. Väldigt få lärare anser att proven inte ger något stöd vid betygsättning.

Tabell 6. I vilken grad matchar det nationella kursprovet den undervisning eleverna mött?

Kursprov, gymnasial nivå	Andel lärare som svarat: i hög/viss grad (%)	Andel lärare som svarat: i liten grad/Inte alls (%)
Matematik 2a	90	10
Matematik 2b	95	5
Matematik 2c	98	2
Matematik 3	96	4
Matematik 4	95	5

En effekt av de nationella proven är att de konkretiserar kurs- och ämnesplaner. Den gymnasiala utbildningens kursprov i matematik, har en god överensstämmelse mellan den undervisning eleverna mött och de nationella proven. Mellan 90 och 98 procent av lärarna anser att kursproven i matematik i viss eller hög grad matchar undervisningen.¹⁴

I följande avsnitt hänvisar vi till lärosätenas enkätsammanställningar. Länkar till sammanställningar av lärarenkäterna återfinns i avsnittet Referenser, s 17. De områden och frågor som vi valt att redovisa förekommer i de flesta lärarenkäter men formuleringarna kan variera.

Elevers reaktioner på proven

Vad eleverna tycker om proven är förstås intressant. Elevernas synpunkter samlas in under de utprovningar som genomförs när proven utvecklas och konstrueras.¹⁵ I den här sammanställningen kan vi alltså bara få en indirekt antydning genom lärarnas ögon ifall elevernas uppfattningar om proven är positiva eller negativa. Fler än hälften av lärarna anger att eleverna i huvudsak haft en positiv inställning till provet eller att eleverna gett nyanserad kritik, till exempel att eleverna framfört såväl positiv som negativ kritik. Resultaten för ämnesproven i årskurs 3 visar mycket positiva resultat – mer än 80 procent av lärarna har uppfattat positiva elevreaktioner på provet.¹⁶ För några av de nya proven, till exempel historia och religionskunskap, har lärarna uppgett en större andel negativa elevreaktioner än för de etablerade proven.¹⁷

Provens omfattning

Provens omfattning är en avvägning mellan hur stor del av kurs- eller ämnesplanen som måste täckas och den tid och kraft som är rimligt att avsätta

¹⁴ Avser matematik 2–4.

¹⁵ Frågor om elevernas reaktioner ställs inte i alla lärarenkäter.

¹⁶ Ämnesproven i matematik och svenska, årskurs 3.

¹⁷ Omkring var femte lärare har angett att eleverna haft negativa reaktioner i dessa ämnen, jämfört med övriga ämnen där färre än 10 procent lärare angett att eleverna i huvudsak haft negativa synpunkter och reaktioner.

för proven. Frågan om provens omfattning har varit särskilt viktig att ställa för de nya proven i samhälls- och naturorienterande ämnen. Vi ser en något spretig bild i lärosätenas sammanställningar. I vissa ämnen, som till exempel samhällskunskap och geografi, anser mellan hälften och två tredjedelar av lärarna att omfattningen är rimlig eller lagom. I religionskunskap anser ungefär hälften av lärarna att provet varit för omfattande och för ämnesproven i historia något fler. I kursproven i matematik har lärare dels besvarat frågor om provtiden var tillräcklig för respektive delprov, dels om provet var för omfattande för att eleverna skulle orka visa sina kunskaper genom hela provet. En av fem lärare ansåg att den skriftliga delen av kursproven i matematik var för omfattande för att eleverna skulle orka visa sina kunskaper.¹⁸ Mer än två tredjedelar av lärarna instämmer helt eller delvis med att provtiden är tillräcklig för att eleverna ska hinna lösa alla uppgifter för respektive delprov i matematik 2, 3 och 4. Det återstår här för provkonstruktörerna att analysera på vilket sätt proven varit omfattande och eventuellt göra förändringar inför framtiden.

Frågan om omfattningen av proven innehåller även aspekten tidsåtgång för lärares rättning och bedömning. I vissa sammanställningar för de nya ämnesproven i samhälls- och naturorienterande ämnen anser lärarna att proven varit tidsödande att rätta. För ämnesproven i historia årskurs 9 ansåg nästan nio av tio lärare att den tid de hade till förfogande för att bedöma proven inte överensstämmer med den arbetsinsats som verkligen krävdes. Den tid lärare har avsatt för rättning och bedömning skiljer sig åt mellan skolor och kommuner. Det är viktigt för likvärdigheten att lärare ges adekvata förutsättningar att genomföra och bedöma proven.

Tycker lärare att proven är lagom svåra?

Vad anser lärarna om svårighetsgraden? I lärarenkäterna ställs frågan vanligtvis för varje delprov vilket gör att svaren varierar en del mellan delproven. Rent allmänt kan vi dock konstatera att 80 procent eller fler av lärarna anser att proven håller en rimlig eller lagom svårighetsgrad. Några av de nya ämnesproven avviker vad gäller lärares uppfattningar om svårighetsgrad. I lärosätenas sammanställningar av vad lärare anser om svårighetsgraden är det endast några delprov som lärarna i större utsträckning anser är för svåra, till exempel delproven i religionskunskap och ett av delproven i historia och kemi.¹⁹ I ämnesproven i engelska, i årskurs 6 och 9, anser de flesta lärare att uppgifterna i de olika delproven har en lagom svårighetsgrad förutom i delprovet Reception där en något större andel lärare anser att delprovet är svårt.²⁰

Vad gäller kursprovet i svenska 1 och svenska som andraspråk 1 ställs frågan om svårighetsgrad i relation till ämnets kursplan. I den lärarenkäten efterfrågas lärarnas synpunkter om delprovet motsvarar kursplanen i fråga om svårighetsgrad. De flesta lärare i svenska, cirka 85 procent, anser att delproven motsvarar

18 Avser kursproven i Matematik 2, 3 och 4.

19 Det andra delprovet i historia ansåg nästan hälften av lärarna var för lätt och drygt hälften att det var lagom.

20 Ämnesproven i engelska består av tre delprov: A. Speaking, B. Reception: Reading and Listening och C. Writing.

ämnesplanen i fråga om svårighetsgrad.²¹ En dryg tredjedel av lärarna anser att texterna i delprovet för läsförståelse överlag var ganska svåra eller svåra, medan hälften anser att texterna var medelsvåra.²² Flera lärare påpekar även att uppgifterna skiljer sig för lite åt mellan svenska 1 och svenska som andra språk 1.

Provens förhållande till kurs- och ämnesplaner

Är lärarna överens med Skolverket vad beträffar provens förhållande till kurs- och ämnesplanerna och till provens kravgränser? Lärarna anser till stor del att de tolkningar och kravgränser som ingår i de nationella proven är i linje med deras egen tolkning av styrdokumentet. På frågan om innehållet i proven eller delproven stämmer överens med kursplanerna anser i genomsnitt mer än 90 procent av lärarna i årskurs 9, i svenska och naturorienterande ämnen, att innehållet i proven stämmer ganska eller mycket bra överens med kursplanen.

I kursproven på gymnasial nivå i engelska 5 och 6 anser drygt nio av tio lärare att kursprovet som helhet speglar ämnessynen i kursplanen och har en utformning som ger stöd vid betygssättning samt ger resultat som överensstämmer med egna bedömningar av elevers kunskaper. Vad gäller ämnesproven i engelska är lärarna också positiva till att provet speglar ämnessynen i kursplanen. I årskurs 6 anser 53 procent av lärarna att det stämmer i mycket stor utsträckning och 44 procent i ganska stor utsträckning. För ämnesprovet i engelska för årskurs 9 anser 39 procent av lärarna att provet speglar kursplanens ämnessyn i mycket stor utsträckning och 52 procent i ganska stor utsträckning.

Mellan 80 och 90 procent av lärarna anser även att kravgränserna för de olika betygsstegen är rimliga i förhållande till kunskapskraven.²³ Avvikelse finns förstås för enskilda delprov men även för olika betygssteg. I alla ämnes- och kursprov är det i genomsnitt vanligare att lärarna anser att kravgränsen för betyg E är för lågt ställd jämfört med kravgränser för övriga betyg. Svenska elever är bra på engelska,²⁴ något som också medför att fler lärare anser att kraven är för lågt ställda i proven i engelska jämfört med andra ämnesprov, framför allt i årskurs 9, där många elever får höga provbetyg.²⁵

21 85 procent är genomsnittligt värde för tre delprov, dvs den andel lärare som svarat ”ja” på frågan avseende delprov A (90%), B (72%) och C (95%).

22 Svartalternativen för delprov B: Läsförståelse på frågan om hur texterna upplevdes med hänsyn till svårighetsgrad var följande; lätta, ganska lätta, medel, ganska svåra och svåra.

23 2013 är det första året då den nya betygsskalan används i årskurs 9.

24 Se t.ex. Erickson, G./Skolverket. (2004). Engelska i åtta europeiska länder. Tillgänglig vid: www.skolverket.se/publikationer?id=1284 samt Skolverket, (2012). Internationella språkstudien 2011. Tillgänglig vid: www.skolverket.se/publikationer?id=2832.

25 2013 hade endast cirka 3 procent av eleverna betyget F (ej godkänd) som ett sammanvägt provbetyg och 39 procent av eleverna nådde de två högsta betygsstegen B och A.

Speglar proven den undervisning eleverna mött?

De nationella proven kan även ge stöd i att konkretisera kurs- och ämnesplaner samt bidra till en ökad måluppfyllelse för eleverna. Det är därför intressant att se om lärarna tycker att proven prövar den undervisning som eleverna mött och de kunskaper som behandlats. I de allra flesta fall anger fler än nio av tio lärare att proven matchar deras undervisning.²⁶ I de prov där frågan är ställd per delprov, som exempelvis i proven för biologi, fysik och kemi i årskurs 9, varierar utfallet mer. Där anser mellan 76 och 88 procent av de lärare som besvarat frågan att proven matchar undervisningen, en något lägre andel men dock en majoritet. Hur kan man då tolka de lärare som anser att proven inte i så stor utsträckning matchar undervisningen? Det finns flera möjliga förklaringar till det. En kan vara att lärarna – fram till provet – inte undervisat helt enligt kurs- eller ämnesplan. En annan förklaring kan vara att lärare besvarar frågan med tanke på de elever som inte uppnått de provbetyg som läraren hade förväntat sig av dem.²⁷ Elever som genomförde de nationella proven 2013 har följt undervisning som bygger på de tidigare kursplanerna medan proven bygger på de nya.

Proven som stöd för bedömning och betygssättning

Ett av de nationella provens två huvudsyften är att utgöra ett stöd för läraren vid bedömningen av elevernas kunskaper och vid betygssättningen. Detta syfte är mycket viktigt för att proven ska ha legitimitet. Om lärarna anser att proven inte tjänar detta syfte finns det skäl att tro att de i lägre utsträckning kommer att genomföras på det sätt de är avsedda och därför även missa sitt andra huvudsyfte, nämligen att tjäna som underlag för analyser av resultat på såväl lokal som central nivå. Lärarna tycker sig ha gott stöd av bedömningsanvisningarna till proven. I de allra flesta prov anser i genomsnitt nio av tio lärare att de haft stor nytta alternativt bra stöd av bedömningsanvisningarna. De överlag positiva synpunkterna om bedömningsanvisningarna betyder att de kan användas på det sätt som är tänkt. Detta gör att reliabilitetsbrister orsakade av lärares svårigheter att bedöma likvärdigt minskar.

En mycket stor del av de lärare som svarat på enkäterna anser även att deras egna bedömningar av elevernas kunskaper och prestationer stämmer överens med provresultaten. Som exempel kan nämnas att för ämnesproven och kursproven i engelska samt för ämnesproven i samhällskunskap och geografi anser omkring 95 procent av lärarna att deras egna bedömningar av elevernas övriga prestationer överensstämmer, till ganska eller mycket stor del, med provresultaten. Ett par av de nya ämnesproven, till exempel historia och religionskunskap,

26 Ämnesproven i Matematik i årskurs 3, 6 och 9 och kursproven i matematik samt SO-ämnen åk 9 har den högsta andelen (i genomsnitt 96 procent) lärare som anger att provet matchar undervisningen.

27 I årskurs 3 ges inga provbetyg. Proven ger läraren stöd vid bedömning av elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Resultatet från proven kan dessutom användas för planering av den fortsatta undervisningen.

har en något lägre andel (mellan 10–20 procentenheter lägre) vad gäller denna överensstämmelse. Detta kan bero på att proven är nya och att utprövningsomgången inte behövde användas som stöd vid betygssättningen. De nya kursplanerna i de samhällsorienterande ämnena skiljer sig också en del från tidigare kursplaner, vilket kan göra att eleverna inte i tillräcklig utsträckning hunnit öva på de förmågor och kunskaper som efterfrågas i proven.

Hur bedömningen utförs redovisas i lärarenkäterna för ämnesproven i naturorienterande ämnen, ämnes- och kursprov i engelska samt för kursproven matematik och svenska. I dessa lärarenkäter efterfrågas hur bedömningen går till för varje delprov. I alla dessa ämnen är det vanligare att lärare använder sig av sambedömning i de skriftliga delproven än i de muntliga.²⁸ Det är alltså inte lika vanligt med sambedömning i de muntliga delproven, där anger de flesta lärare att de antingen bedömer samtliga elevprestationer själv eller har sambedömning av vissa elevprestationer. I svenska och engelska har lärarna använt sig av sambedömning framför allt i de delprov som prövar skriftlig framställning, där tre av fyra lärare anger att vissa, många eller samtliga elevprestationer har medbedömts. För de naturorienterande ämnesproven gäller att ungefär en tredjedel av elevprestationerna, i olika delprov, bedömdes av läraren själv och omkring en tredjedel lärare angav att man medbedömer vissa elevprestationer.

Slutligen kan vi konstatera att i de enkäter där frågan ställdes så har med få undantag fler än nio av tio lärare angett att de haft stöd av det nationella provet vid bedömningen eller betygssättningen.²⁹

Vad uttrycker lärarna i de öppna svaren?

De lärosäten som utvecklar och konstruerar proven har gått igenom de öppna svar som lärare lämnat i enkäterna. Andelen öppna svar som är kritiska är större än de som är positiva, något man kan tolka som att det finns en större benägenhet att besvara öppna svarsalternativ om negativ kritik vill framföras. Vi kommenterar här ett urval av några mer generella synpunkter som framförs i lärosätenas sammanställningar av de öppna svaren.³⁰

Ett genomgående tema i så gott som samtliga enkäter är att det tar tid att genomföra och bedöma proven. Proven ses som en extra börda. Samtidigt går det inte att komma ifrån att proven även underlättar för läraren. Bedömningen och betygssättningen måste ändå göras. Proven kommer färdiga och kvalitets-säkrade till skolan. Vad som tillkommer utöver genomförande och bedömning är förstås inrapportering av resultat och uppföljning. Genom lärarnas kommentarer sänds en viktig signal till rektorer och huvudmän om att det är viktigt att lärarna ges goda förutsättningar att genomföra och bedöma proven. Det är

28 Begreppet ”sambedömning” används här synonymt med ”medbedömning”. Båda begreppen förekommer i lärosätenas redovisningar.

29 Frågan om provet varit ett stöd vid betygssättning är ställd i lärarenkäterna för ämnesprov i matematik i årskurs 3, 6 och 9. Ämnesprov i geografi årskurs 6 och 9. Ämnesprov i svenska i årskurs 3, 6, 9 samt kursprov gymnasial nivå. Ämnesprov i NO för årskurs 6. Ämnesprov i engelska i årskurs 6 och 9 samt kursprov i engelska 5 och 6.

30 Flertalet av lärosätenas sammanställningar av lärarenkäterna redovisar ett urval av de kommentarer som lämnats i frågor med s.k. öppna svar. Undantaget är kursproven i matematik 2, 3 och 4, där samtliga ”öppna svar” redovisas i lärosätets sammanställning.

också viktigt att Skolverket gör kloka avvägningar i fråga om provens omfattning.

Något som också omnämns i lärarnas kommentarer är överensstämmelsen mellan provbetygen och betygssättningen. Provbetygen ska ge en god indikation på elevens kunskaper vid terminens eller kursens slut. Att provbetygen bygger på en sammanvägning av poäng eller olika delprovresultat kommenteras ofta och ställs mot betygssättningens krav på att hela kunskapskravet för betygen E, C eller A ska vara uppfyllda för att betyget ska kunna sättas. Den kompensatoriska delen av det sammanvägda provbetyget motsvaras i betygssättningen av att underlaget vid betygssättningen är betydligt större; elever har möjlighet att visa sina kunskaper vid fler olika tillfällen. Om provbetygen skulle följa principen att allt ska vara uppfyllt i alla delprov skulle det betyda att elever i till exempel årskurs 9 måste vara på topp under dussintalet provdagar, vilket inte kan anses rimligt. Att principerna för provbetyg och betygssättning skiljer sig åt är resultatet av analyser av hur provbetyg och betyg på bästa sätt kan jämföras på lokal, regional eller nationell nivå. En uppgift för Skolverket blir att stödja lärarna i att förklara för elever och vårdnadshavare att proven är viktiga, men inte några examensprov, samt att tydliggöra de överväganden som behöver göras när betyg sätts.

Sammanfattande reflektioner

Det är naturligtvis vanskligt att sammanställa svar på frågor som inte är ställda på exakt samma sätt. Det är därför viktigt att se på de enskilda procentsatserna och de enskilda utsagorna med försiktighet. Att dra slutsatser på detaljnivå är en uppgift för de lärosäten som utvecklar och konstruerar proven. I den här sammanställningen har syftet varit att få en generell bild av hur lärare ser på de nationella proven och provens användbarhet. Som vi kunnat konstatera finns det inget alarmerande att säga om proven. Tvärtom, det är en positiv bild som tonar fram i enkätsvaren. Denna positiva bild gäller både i stort och för några aspekter av proven som är mycket viktiga: svårighetsgrad, överensstämmelse mellan kurs- och ämnesplaner och proven samt överensstämmelsen med den faktiska undervisningen. Proven anses också i stort vara tydliga och ge gott stöd vid bedömning och betygssättning.

Vad gäller provet som helhet är nio av tio lärare positiva, framför allt i årskurs 3 och för de ämnesprov som har funnits under en lång rad av år. Fler än hälften av lärarna anger att eleverna i huvudsak haft en positiv inställning till provet eller att elever ofta har en nyanserad uppfattning om proven. Det vill säga att elever uttrycker både positiva och negativa omdömen. I allmänhet kan vi se att åtta av tio lärare anser att proven håller en rimlig eller lagom svårighetsgrad. I flera ämnen anser nio av tio lärare att provens tolkningar och kravgränser överensstämmer med deras egen tolkning av styrdokumentet. Provbetygen ska ge en god indikation på elevens kunskaper vid terminens eller kursens slut. En majoritet av lärarna anser att kravgränserna för betygsstegen är rimliga i förhållande till kunskapskraven. Det är dock vanligare att lärare anser att kravgränsen för det lägst godkända betyget E är för lågt ställd.

Ett av de nationella provens två huvudsyften är att utgöra ett stöd för läraren vid bedömningen av elevernas kunskaper och vid betygssättningen. I relation till

detta kan vi säga att lärarna tycker sig ha gott stöd av bedömningsanvisningarna till proven. I genomsnitt nio av tio lärare anger att de haft stor nytta alternativt bra stöd av bedömningsanvisningarna. Proven ska även kunna bidra till att konkretisera kurs- och ämnesplaner. Här anser fler än nio av tio lärare att proven prövar den undervisning som eleverna mött och de kunskaper som behandlats.

Ett framträdande tema i flertalet enkäter är att det tar tid att genomföra och bedöma proven. Proven kan ses som en extra börda för lärare. Samtidigt underlättar det att ha färdiga och kvalitetssäkrade prov och lärare måste ändå genomföra bedömning och sätta betyg.

Skolverket och de lärosäten som utvecklar och konstruerar proven kommer att diskutera vidare den generella bild och de mer problematiska områden som framkommit i denna sammanställning.

Referenser

Lärosätenas redovisningar av lärarenkäter³¹

Ämnesprov/ kursprov	Institution	Resultatredovisning Lärarenkäter
Engelska		
Åk 6	Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik	http://www.nafs.gu.se/digitalAssets/1463/1463667_l-rarenk-t_p6vt13_resultat.pdf
Åk 9		http://www.nafs.gu.se/digitalAssets/1461/1461201_l-rarenk-t_913-resultat.pdf
Eng 5 (Gy)		http://www.nafs.gu.se/digitalAssets/1460/1460861_eng5_enk-t_vt13_resultat.pdf
Eng 6 (Gy)		http://www.nafs.gu.se/digitalAssets/1460/1460862_eng6_enk-t_vt13-resultat.pdf
Matematik		
Åk 3, 6, 9, Ma 1	Stockholm universitet, PRIM-gruppen	Åk 3: http://www.su.se/polopoly_fs/1.166624.1392197031!/menu/standard/file/Rapport%20a%CC%88p%203%202013.pdf Åk 6: http://www.su.se/polopoly_fs/1.169860.1394200201!/menu/standard/file/Rapport%20a%CC%88p%206%202013.pdf Åk 9: http://www.su.se/polopoly_fs/1.166626.1392196990!/menu/standard/file/Rapport%20a%CC%88p%209%202013.pdf Ma 1: http://www.su.se/polopoly_fs/1.167269.1392667592!/menu/standard/file/Rapport%20Kurs1%20VT13.pdf
Ma 2, Ma 3, Ma 4	Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap	Ma2: http://www5.edusci.umu.se/np/np-2-4-info/Resultat-2abc-vt13.pdf Ma3: http://www5.edusci.umu.se/np/np-2-4-info/Resultat-3bc-vt13.pdf Ma4: http://www5.edusci.umu.se/np/np-2-4-info/vloggfile_prov.php?file=Resultat-4-vt13.pdf
Biologi, Fysik, Kemi (Utprovning av ämnesprov, Åk 6, 2013)		
Åk 6:	Göteborgs universitet, Högskolan i Kristianstad och Malmö i samarbete	http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211943!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_NO_%C3%84p6.pdf (Lärarenkät s. 9-11)
Åk 9:	Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap	http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211552!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_NO.pdf (Lärarenkät s. 7)

³¹ Redovisningar och rapporter tillgängliga 2014-03-25. Nationella prov: ämnesprov genomförs i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan och kursprov genomförs i vissa kurser på gymnasial nivå. I samband med rapportering av resultat besvarar lärare enkäter där deras synpunkter om proven, innehållet, relation till kurs- och ämnesplaner, genomförande etc. efterfrågas.

Geografi, Historia, Religionskunskap, Samhällskunskap

Geografi	Uppsala universitet, Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier	Åk 6 & 9: http://natprov.edu.uu.se/forskningochpublikationer/rapportserie/ se även http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/laddaner.html
Historia	Malmö högskola, Karlstad universitet	Åk 6: http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/rapporter/rapport_historia6.pdf (Läarenkät s. 6) Åk 9: http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/rapporter/rapport_historia9.pdf (Läarenkät s. 5)
Religionskunskap	Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik	Åk 6: http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/rapporter/rapport_religionskunskap6.pdf (Läarenkät s. 6) Åk 9: http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/rapporter/rapport_religionskunskap9.pdf (Läarenkät s. 6)
Samhällskunskap	Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik	Åk 6: http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/rapporter/rapport_samhallskunskap6.pdf (Läarenkät s. 6–8) Åk 9: http://www.xn-shbedmning-icb.se/npsportal/rapporter/rapport_samhallskunskap9.pdf (Läarenkät s. 6 f)

Svenska/Svenska som andra språk

Ämnesprov: Åk 3, 6, 9 Kursprov: Sv 1, Sv3 (Gy)	Uppsala universitet, Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk	Åk 3: http://www.natprov.nordiska.uu.se/digitalAssets/198/198328_3resultatrapport2013pdf.pdf (läarenkät redovisas löpande i rapporten) Åk 6: http://www.natprov.nordiska.uu.se/digitalAssets/214/214581_6sammanstallninglararenkat2013.pdf Åk 9: http://www.natprov.nordiska.uu.se/digitalAssets/214/214581_6sammanstallninglararenkat2013.pdf Sv1 (Gy): http://www.natprov.nordiska.uu.se/digitalAssets/171/171094_lararenkatkp1vt13.pdf Se även: (Gy & Komvux) http://www.natprov.nordiska.uu.se/digitalAssets/198/198694_benkatsammanstallning2013.pdf
--	---	---

Skolverkets publikationer om resultat av nationella prov

I Skolverkets PM och rapporter redovisas även sammanfattningar av läarenkäter.

- Resultat av ämnesproven i årskurs 3:
www.skolverket.se/resultatp3
- Resultat av ämnesproven i årskurs 6:
www.skolverket.se/resultatp6
- Resultat av ämnesproven i årskurs 9:
www.skolverket.se/resultatp9
- Resultat av kursproven på gymnasial nivå:
www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/gymnasial-utbildning/kursprov/resultat-av-kursproven

Antal besvarade lärarenkäter

Ämnes- eller kursprov	Antal besvarade lärarenkäter	Ämnes- eller kursprov	Antal besvarade lärarenkäter
En Åk 6	1042	Ma3 (Gy)	381
En Åk 9	810	Ma4 (Gy)	161
En5 (Gy)	822	NO Åk 6	1526
En6 (Gy)	769	NO Åk 9	2326
Ge Åk 6	618	Re Åk 6	401
Ge Åk 9	327	Re Åk 9	343
Hi Åk 6	500	Sh Åk 6	490
Hi Åk 9	345	Sh Åk 9	400
Ma Åk 3	1386	Sv Åk 3	1265
Ma Åk 6	1850	Sv Åk 6	1221
Ma Åk 9	1918	Sv Åk 9	886
Ma1 (Gy)	1065	Sv1 (Gy)	557
Ma2 (Gy)	1135		
Totalt 22 544 besvarade enkäter			

Följande prov utfördes som utprövning 2013:

Naturorienterande ämnen (biologi, fysik och kemi), årskurs 6

Samhällsorienterande ämnen (geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap), årskurs 6 och 9

Skolverket

www.skolverket.se